

Cronicarul unei societăți lichide: Umberto Eco

de Ramona Sas

Cronicile unei societăți lichide (traducere de Oana Sălișteanu și Maria Boghiu, Editura Polirom, Iași, 2016), în original: *Pape Satan Aleppe. Cronache di una societa liquida* este ultimul volum semnat de renumitul scriitor, semiotician, critic literar, Umberto Eco. Acesta a scris romane care au revoluționat modalitatea de scriere a textelor literare, printre cele mai cunoscute: *Numele Trandafirului*, *Pendulul lui Foucault*, *Cimitirul din Praga*. A elaborat numeroase studii de semiotică, estetică, teorie literară, studii istorice, cu un foarte mare impact în sfera cercetărilor umaniste și nu numai. Câteva dintre cele mai apreciate sunt: *Opera deschisă*, *Limitele interpretării*, *Tratat de semiotică generală*, *Istoria frumuseții*, *Istoria urâtului*. Și multe opere cu caracter eseistic, dintre care: *În ce cred cei care nu cred?*, *Cinci scrieri morale*, *Cum ne construim dușmanul*.

Ultima sa carte se înscrie în seria studiilor eseistice elaborate de-a lungul timpului. Este vorba despre o culegere de articole, structurată din paisprezece capitole, fără o unitate anume. Despre lipsa de unitate a culegerii, Eco afirmă în introducerea faptului că nu este din vina lui, „cât din vina vremurilor acestora, este dezarticulată, sare, cum ar zice francezii, de la cocoș la măgar, oglindind natura lichidă a celor cincisprezece ani.”¹ Capitolele conțin mici consemnări, de aproximativ două, trei pagini, numite și *Pliculețe*, care au apărut inițial în revista *Espresso*, în rubrica „*Pliculețele Minervei*”. Umberto Eco a ales titlul, volumului pornind de conceptul lui Zygmunt Bauman de „societate lichidă”, concept care descrie portretul societății postmoderne. Știm deja că Eco a spus despre postmodernism că reprezintă „sfârșitul marilor narațiuni”, îngropând modelele și trecutul istoric prin abordare ironică

și ludică, ilustrând crizele, confuzia și fragmentarul.

Tema centrală a volumului o reprezintă lichefierea societății aflate în intervalul istoric al anilor 2000-2015. Scriitorul dezvoltă sensul acestei lichefierii, atunci când vorbește despre politică, economie, conspirații, filosofie și religie, diferite forme de rasism, progres și regres tehnologic, telefoane mobile, rețelele de socializare, despre educație bună și cărți, despre tineri care își pierd istoria personală și colectivă, dar care sunt dependenți de internet și gadgeturi.

Cronicile lui Eco pot fi interpretate ca niște decupaje din istoria culturală actuală, dar și ca reflecții asupra unor evenimente, fenomene și direcții contemporane regăsite în toată sfera socialului. Unora dintre aceste fenomene, autorul le-a acordat atenție și în trecut, tratându-le pe larg în alte opere. Nici în această situație, chiar dacă ele sunt analizate pe scurt, în decursul a două sau trei pagini conforme cu natura dimensiunii *pliculețelor*, Eco nu se distanțează de postura scriitorului „din turnul de fildeș”, ci consemnează și analizează evenimentele asemenea unui cronicar care le privește global, detașat, de sus, cu foarte mare seriozitate și finețe academică. Părerea lui Eco este fermă și clară, exprimată în stilul caracteristic, care nu poate fi decât serios, dens și enciclopedic. Autorul oferă o sursă bogată de informații, face numeroase trimiteri, sugerează,

reflectează, se amuză, compară. Chiar dacă volumul este structurat neunitar, se poate remarca o anumită constantă la nivelul capitolelor. Constanta este constituită dintr-o dinamică contradictorie ce face referire la opoziții precum: trecut și prezent, progres și regres, valoare și nonvaloare, stabilitate și criză. Dinamica este întreținută și de postura autorului, care preferă, asemenea reacționarilor despre care vorbește când face referire la marile crize ideologice, - tradiția

¹ Umberto Eco, *Cronicile unei societăți lichide*, Editura Polirom, Iași, 2016, p.6.

sau canonul. Admiră trecutul, nu într-un mod paseist pentru că nu exclude perspectiva progresiștilor, dar preferă unitatea, soliditatea, consistența, de factură, putem spune echilibrată, canonică. Mi s-a părut extrem de surprinzătoare maniera lui de abordare a subiectelor actuale, cu nerv și suflu clasic. Acest lucru arată oarecum și perspectiva lui asupra acestei scurte perioade istorice, pe care o abordează dintr-o viziune mai degrabă tradițională, ciclică, decât postmodernă. El subliniază, în repetate rânduri, concepția despre existența umană aflată în cadrul unui progres, urmat inevitabil de un regres, de o conștiință și un trecut istoric care se repetă. De aici și cuvintele cheie ale întregului volum, *progresul* și *regresul* pe care le observă în toate sferile socialului. În acest sens, delimitează un fenomen al societății aflate între acești poli, acela de înaintare înapoi, sau de înaintare în trecut, despre care vorbește explicit în capitolul *Înainte ca racul*. Pentru că nu putem rezuma toate capitolele și subiectele, voi alege câteva care sunt de actualitate. O parte amuzantă din *pliculețe* este cea în care autorul se întrebă: „Dar oare chiar am inventat așa de multe?” Pentru Eco, tot ce a însemnat progres tehnologic și științific, a avut loc în secolul al XIX-lea. Când vine vorba de invențiile tehnologice de astăzi, de tipul: *Orderly Organized Knowledge*, carte, adică sau *Portable Erasable-Nib Cryptic Intercommunication Language Stylus*, adică creion, nici măcar nu le numește invenții, ci *upgrade-uri* la invențiile din trecut. Societatea lichidă este cea care înaintază înapoi, de la *upgrading* la *downgrading*. S-a ajuns, de-a dreptul, într-o situație paradoxală. Cei care nu vor să se alăture valului actual, trebuie să plătească bani în plus pentru a-și „degrada” programul Windows Vista și a-l aduce la condiția de Windows XP și a programelor mai vechi.

Dacă vorbește despre progres și regres drept unele dintre caracteristicile societății noastre, el observă și alte fenomene care se încadrează în această dinamică contradictorie. Un aspect pe care Eco îl observă, când vine vorba de rețelele de socializare, este o anumită însușire a societății lichide, aceea de „a se face văzuți”, devenită din ce în ce mai evidentă. Dorința vizibilității societății lichide, dorința de *A fi în văzu' lumii*, la TV, pe Twitter sau în live-urile de pe Facebook, amalgamează diferențele între valoare și nonvaloare, pentru că,

spune el, acum „lumea va fi gata să facă orice, numai ca să fie văzută și vorbită. Nu va mai exista nicio diferență între faima unui mare imunolog și cea a tânărului care a reușit să-și omoare mama cu un topor”.² Cu alte cuvinte, el spune că, în prezent, termeni precum recunoaștere și reputație au alte semnificații, fiind înlocuite de notorietate, nu prin recunoașterea meritelor, ci prin recunoașterea feței. Eco merge mai departe și vorbește și despre termenul de *privacy*, căruia nu îi mai atribuie astăzi nicio valoare pentru că deja trăim în universul lui Big Brother. La asta ajută și societatea Facebook, care este una confesională, și zice „pentru prima oară în istoria omenirii cei spionați colaborează cu spionii [...] și găsesc în această capitulare un motiv de satisfacție, pentru că cineva îi vede în timp ce ei există”.³

In societatea lichidă de astăzi, Eco nu mai vede nicio consistență. În fața trecutului istoric și în fața concretului, generația de alieni formați de mijloacele de comunicare în masă, par să își piardă atât memoria istorică, cât și pe cea personală. Trăind o viață virtuală, ajung să ia drept reper istoric personajele din ficțiune și personajele istorice drept personaje de ficțiune. Pentru că trecutul istoric este acum infiltrat prin industriile Hollywood în fluxul de informații despre prezent, întâmplându-se, așa cum zice el „turtirea trecutului peste prezent”.⁴

Dar, în *pliculețe* Eco pare să nu ne fi lăsat nicio soluție, a scris despre societatea lichidă, despre noi, plasându-ne într-o dezolare apocaliptică. Totuși, din textele acestea putem extrage o soluție sugerată, care spune, la un moment dat, că depășirea acestei stări lichide poate fi posibilă atunci când noi conștientizăm cu adevărat amploarea fenomenului și, poate, când se va cunoaște trecutul, tocmai pentru a se înțelege ce se poate întâmpla pe viitor.

In *Croniclele unei societăți lichide*, Eco pare să invite cititorii la a reflecta asupra problemelor prezente, pe care, din comoditate sau pentru că sunt încă prea actuale, nu le mai înțelegem în amploarea lor și nu le putem prevedea evoluția. Aceasta este, cred eu, miza cărții. Este o carte ce merită citită și recită, o carte ce vorbește despre trecut, prezent și, poate, despre viitor.

² Ibidem, p.24.

³ Ibidem, p.31.

⁴ Ibidem, p. 46.